

Uus teadusdoktor Liina Haring

ESMASE PSÜHHOOSIEPISOODIGA PATSIENTIDE KOGNITIIVNE FUNKTSIONAALSUS

19. mail 2017 kaitses Liina Haring neuroteaduste filosoofiadoktori väitekirja „Esmase psühhoošiepisoodiga patsientide kognitiivne funktsionaalsus“ (*Cognitive functioning after first psychotic episode*). Tööd juhendasid René Mõttus Edinburgi Ülikoolist ja Tartu Ülikoolist, professor Aleksandr Žarkovski Tartu Ülikoolist ning professor Eduard Maron Tartu Ülikoolist. Oponeeris Annamari Tuulio-Henriksson, uurija Helsingi sotsiaalkindlustusametist (*The Social Insurance Institution*).

Psühhootilised häired on aju toimimise eripärad, millel on bioloogilised põhjused. Enam levinud krooniline psühhootiline häire on skisofreenia, mille puhul võivad ilmned psühhopatoloogilised ilmingud tajumises, mõtlemises, tunde- ja tahtelus. Üha suuremat kliinilist ja teadusuuringutepõhist tähelepanu pööratakse häire avaldumise esmasele episoodile ning haiguse tuumsümptomina käsitletakse kognitiivse funktsionaalsuse omapära.

Uurimistöö eesmärk oli iseloomustada esmase psühhootilise episoodi ilmnemise järel patsientide sooritussuutlikkust kognitiivsetes funktsioonides ja selle eripärasid võrreldes tervete eakaaslastega. Töö teine eesmärk oli hinnata patsientide objektiivselt mõõdetud ja subjektiivselt hinnatud kognitiivset funktsionaalsust ajalises düna-

mikas ning kirjeldada aju morfoloogiliste tunnuste (ajukoore paksuse ja pindala) seoseid aju toimimisega.

Uuritavate kognitiivseid funktsioone hinnati arvutipõhise neuropsühholoogilise saritesti abil, mille patsiendid läbisid võimalusel kuue kuu järel ka teist korda. Hinnatud kognitiivsete funktsioonide valdkonnad olid visuaalne ja ruumiline äratundmismälu, õppimisvõime, tähelepanu ümberlülitumisvõime, tegevuse planeerimise ja täidesaatmise võimekus, töömälu maht, töömälu oleva infoga toimetamise võimekus, strateegiate kasutus ning infotöötluskiirus. Lisaks andsid patsiendid tagasisidet, milline on nende subjektiivselt tajutud sooritussuutlikkus kognitiivsetes funktsioonides. Magnetresonants-tomograafilise ajukuvamisuringu kasutamine võimaldas määrata osalejate ajukoore paksust.

Tulemustest selgus, et esmase psühhoošiepisoodi järel ilmnes patsientide rühmas sooritussuutlikkuse halvenemine võrreldes tervete eakaaslastega. Patsientidel avaldub kognitiivne funktsioonihäire ei piirdunud üksnes kvantitatiivsete muutustega, vaid neil esinesid lisaks ka kvalitatiivsed ehk funktsiooni struktuurilised erinevused.

Lisaks selgus töö tulemusel, et hinnatud kognitiivsete funktsioonide sooritussuutlikkuse muutused ajas võivad ilmned määrata, viisi ja suuna erinevustena. Ilmnes, et

objektiivselt mõõdetud ja subjektiivselt hinnatud vaimse tegevuse sooritussuutlikkus on teineteisest eristuvad ja tõenäoliselt teineteist täiendavad konstruktid. Et saada laiapõhjalisem ülevaade patsiendi igapäevasest vaimsest toimimisest, tuleks kasutada mõlemat käsitlusviisi.

Osalejate ajukuvamisuringute ja neuropsühholoogiliste testide tulemuste seoste analüüsile tuginedes näidati töös, et eeskätt morfoloogilised muutused eesaju, oimu- ja kiirusagara ning vöökääruladadel korreleeruvad kognitiivse toimimise eripäradega. Lisaks ilmnisid haigete ja kontrollrühma vahel erinevused aju struktuuri ja funktsiooni korrelatsioonimustrites.

Uurimistöö tulemused rõhuvad kognitiivse funktsioonihäire kui haigusspetsiifilise tunnuse olemasolu juba kroonilise psühhootilise häire varajases staadiumis.